

TURLI YOSHDA OILA QURGAN QIZLARNING OILAGA MOSLASHUVINING IJTIMOY-PSIXOLOGIK OMILLARI

Rahimova Matluba Berdali Qizi

"Mahalla va oila " ilmiy tadqiqot instituti doktoranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada har xil yoshdagi qizlarning turmush qurganda hamda ungacha bo'lgan vaqtdagi vaziyati, ko'nikmalari, bunga ham tabiatan ham jismonan tayyorligi bilan birgalikda oila tushunchasi, undagi majburiyatlar, oiladagi o'rin hamda vazifalar haqida tushunchalar va oilaga moslashuvining ijtimoiy va psixologik omillari haqida so'z yuritiladi va ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy-psixologik omillar, oila masalasi, oila tashkilotlari, yosh avlod, kattalar tazyiqi, ruhan tayyor bo'lish, oila majburiyatlari, turli yoshda turli ko'nikmalar, hayot majburiyatlari, mustahkam oila.

Dunyoga kelibmizki vaqtlar o'tishi va insonning o'sishi, uning fikrlash doirasi kengaygani qadar bilim va ko'nikmalari ham oshib boradi. Shu tariqa odamzot o'sib ulg'ayadi. Tanishlar, do'stlar orttiradi va shu chog'da o'ziga mos bo'lgan juft ham izlaydi desak adashmagan bo'lamiz. Oila qurish, o'sha muhitga moslashish, hamma bilan birdek bo'lish, har narsaga ulgurish, uy ishlari, o'qish va oilani birdek olib ketish yengil narsa emas hamda buni o'ziga yarasha qiyinchiliklari mavjud. Oila qurishda, undan keyingi hayotda har ikkala tomondan katta mas'uliyat hamda qaysidir ma'noda sabr talab qilinadi desak to'g'ri bo'ladi. Sababi hayot birdek tekkis ketmaydi hamda uning o'z qiyinchiliklari bo'ladi va shu damda sabr, kuch-quvvat ila o'ta olgan har bir inson o'z yo'lini topib, haqiqiy oila baxtiga erisha oladi. Albatta, bunda juftlikning faqat bir tomoni harakat qilishi talab etilmaydi. Sog'lom munosabatlarda har ikkala tomonning o'z vazifa va majburiyatlari mavjud bo'ladi. Ularni esa oila a'zolarining o'zlari o'zaro ichki masala tarzda taqsimlab olishadi. Jamiyatimizda shu o'rinda hamma teng va birdek huquqga ega. Onalik, bolalik davlat tomonidan himoyaga olinadi va yordam qilinadi. Bunday ko'rinishdagi masalalar uchun tegishli organlar hamda tashkilot va masalani ko'rib chiquvchi omillar mavjud yurtimizda. Yosh oilalar ajrimi ko'paymasligi, oila mustahkamligi, hamda bu uchun kerakli bo'lgan barcha ishlarni ta'minlash hamda barqarorlashtirish uchun qadim zamondan ham birdek harakat qilib kelinadi. Jamiyatimizda har bir insonning o'z o'rnini hamda huquq va majburiyatlari mavjud. Hamma davlat tomonidan himoyaga olingan hisoblanadi. Qizlarni yosh hamda majburlab turmushga berish og'ir ko'rinishdagi jinoyat hisoblanadi hamda davlat tomonidan jazo tayinlanadi va qizlar himoya qilinadi. Taraflarning, oila qurmoqchi bo'lgan har bir insonning erki hamda tanlash huquqi o'zi qo'lida. Ularni majburlash, tazyiq o'tkazish og'ir jinoyat hamda kelajak avlod uchun ham sezilarli darajada zarar hisoblanadi. Davlat, yosh avlod tazyiq ostida ish ko'rishsa hechqachon rivojlanish bo'lmaydi. Bu psixologik jihatdan ham kattadan katta muammolar keltirib chiqazadi. Ba'zi bir qizlar erta ba'zilar esa kech rivojlanadi ya'ni oila qurish masalasi bo'yicha. Kimdirlar tabiatan tayyor bo'lishsa,

yana kimdirlar buni xohlashmaydi. Oila, turmush qurish, bola shunga o'xshash vaziyatlar turli yoshda har xil ya'ni har xil tushunchali bo'ladi qizlarda. Oila muhim masala hisoblanadi, har muammoga duch kelganda ajrashish yokida yomon oqibatlariga olib kelish ko'proq yoshlarda uchraydi. Sababi esa ular hali oila qurishga tayyor hisoblanmaydi. Turmushga berishdan avval, har bir ota-ona o'z farzandlariga nafaqat qizlariga balki o'g'il farzandlar uchun ham kerakli, hayotiy bo'lgan maslahatlar berishlari shart va darkor. Ular qachonki oila qanchalik muhim masala ekanligini tushinib yetishsagina unga yengil qarashmaydi hamda oilani qadriga yetib, uni mustahkamlashadi. Erta oila qurish, kech oila qurish insonlarning fikri, tabiatan rivojlanishlariga katta miqdorda bog'liq hisoblanadi. Har ikkalasi ham noto'g'ri emas, sababi esa insonlar har xil sharitda hamda turli xil vaziyatlarda katta bo'lishadi. Shu sababdan ham har kimni o'z fikri hamda dunyo qarashi har xil bo'ladi. Ularni majburlash masalani yechimi bo'lib hizmat qilmaydi, balki aksincha muammoni kattartiradi xolos. Mana shunday vaziyatlar uchun psixologik markazlar hamda yosh qizlar uchun, ular bilan fikr almashib to'g'ri maslahatlar beradigan markaz hamda tashkilotlar ochilgan. Ularni oldiga tashrif buyurgan har bir kishi uchun o'z maslahatlarini ayashmaydi hamda masalani yechimini topish uchun yordam berishadi. Endi esa turli yoshdagi turli tushunchalar ya'ni oila haqidagi tushunchalarga to'xtaydigan bo'lsak, yosh qizlarda tajriba hamda hayot qiyinchiliklari haqidagi ko'nikmalar, oila tushunchasi, undagi qadriyatlar, uni asrash, imkon qadar har ikkala taraf bir-birini qo'llashi hamda kelishib yashashliklari to'g'risida masalalar bo'yicha bilimlari kam bo'lishi bu tabiiy holat hisoblanadi. Ayni shu damda esa ularga to'g'ri yo'l ko'rsatish kattalar va tajribali insonlar zimmasida bo'ladi. Ular shu chog'da o'zlarining maslahatlari hamda ko'nikmalarini bo'lishishlari talab qilinadi. Yoshlarning kelajakdagi hayotlari uchun muhim masala hisoblanadi. Ota-onalar ba'zida qizlarning xohish-istaklariga qaramasdan, ularning fikrlarini bilmasdan ish ko'rishadi. Ya'ni majburlab turmushga berish, bu ko'pchilik qizlarga psixologik ta'sir ko'rsatadi. Yoshlarni bir-birlarga mosmi, mos emasmi bu kabi tushunchalarni bilish, ularning fikr almashishlari, ular hayotida muhim ahamiyat kasb etadi. Bir-birini ko'rmagan tanimagan insonlar esa bir-birini tushunishga ko'pincha harakat qilishmaydi va shu sababdan ham ajrimlar soni keskin orttadi. Yokida oilaning o'zaro kelishmovchilik, muammolariga ota-onalarning hadeb o'rtaga tushib, aralashuvlari masalani chuqurlashtiradi xolos. Ba'zan muammolarni juftlikning, ya'ni tomonlarning o'zlari hal qilganliklari yaxshiroq.

Oila - bu nikoh va qon munosabatlariga asoslangan kichik ijtimoiy guruh. Oila a'zolari hissiy aloqalar, hayotning umumiyliigi, axloqiy javobgarlik, o'zaro yordam bilan birlashadi. Oilaviy munosabatlar shakli va norasmiy tarkibda rasmiydir. Oila psixologiyasi oilani ma'lum bir kichik sifatida o'rganishi, shakllanishi va yo'q qilish naqshlarini o'rganadi ijtimoiy guruh ishlashi shartlari va mexanizmlari. Psixologik tahlil oilaviy hayotning turli jihatlarini: oilaviy ta'limning kelib chiqishi; Nikoh va nikoh munosabatlariga tayyorlikni shakllantirish; Oilaviy rivojlanishdagi umumiy tendentsiyalar, nikoh-oilaviy munosabatlar va boshqa

ijtimoiy-psixologik muammolar. Oilaning bolalarning shaxsiyatini shakllantirishga ta'siri tekshiriladi. Psixologiya nikohni kuchaytiradigan yoki beqarorlikni kuchaytiradigan shaxsiy va ijtimoiy-psixologik omillarni o'rganadi. Yoshlarning polo-rolli ta'limiga, jinsiy aloqalarning psixologik jihatlari psixologik jihatlari, psixologik moslashuvining voyaga etmaganiga katta e'tibor qaratilmoqda Oilalarda: oilaviy aloqada bu o'zaro ta'sir, turmush tarzi, turmush o'rtoqlarning munosabatlarida rol farqlash.

Bir qiz farzandning nechi yillar davomida o'sib kelayotgan, bolaligi o'tgan hamda yaqinlari, oilasiga o'rgangan muhitdan chiqib boshqa oila tomon ketishi oson emas ya'ni boshqa bir oilaga ko'nikishi qiyin bo'ladi boshida, albatta. Mana shunday vaziyatni to'g'ri tushungan tomonlar yoshlarni, juftliklarni qo'llab quvvatlashi, ularga mehr ko'rsatib, to'g'ri yo'lga boshlashliklari to'g'ri bo'ladi. Oilaga moslashib ketgunga qadar ba'zi qiyinchiliklar, kelishmovchiliklar bo'lib turadi, muhimi buni yengib hayotda davom etish, oilani mustahkam va barqarorligini davom ettirishdir. Kimdir ham oila, ham ish, ham o'qish yumushlarini bajarishda qiyinalishlari mumkin, bunday vaziyatda jufti unga yordam berishi, uni qo'llab-quvvatlashi, ya'ni vaziyatni to'g'ri tushuna olishi ham kerak. Oilada hammaning o'z o'rnini hamda vazifasi bo'ladi. Barcha yukni faqat bir tarafga yuklash, uni tushunmaslik sog'lom turmush tarziga olib kelmaydi faqatgina tomonlarga muammo tug'dirgani qoladi xolos. O'tkazilgan tajribalar shuni korsatadiki, ko'pgina xollarda qaynonalar bilan kelinlarning kelishmovchiliklari, bir-birini tushunmaslik xolatlari uchraydi. Yosh oilalardagi ajrimning asosiy xolatlaridan biri ya'ni sabablaridan bittasi shu desak adashmagan bo'lamiz. Bunday masalalar yuzasidan hozirda mahalla tomonidan "Ota-onalar universiteti", "Sog'lom turmush tarzi", "Oila saboqlari" kabi ma'rifiy institutlari joriy etishlik oiladagi, oila a'zolarini o'zaro mustahkamlash hamda .Yosh oilaning mustahkamligi, undagi ma'naviy muhitning bargarorligi yoshlarning salomatligiga, sog'lom turmush tarzi malakalariga ega ekanligiga ham bog'liq. Bunda ota-onaning, yaqin qarindosh-urug'larning umuman sog'lom turmush tarzi haqidagi tasavvurlari qanchalik aniq va ularning kundalik turmushda salomatlikni asrash ko'rikmalariga ega ekanliklari katta ahamiyat kasb etadi. Gap eng katta boyligimiz - salomatlik haqida borar ekan, qulog'imizga tez-tez chalinayotgan "sog'lom turmush tarzi" tushunchasining o'zi xususida olimlar fikrlarini tahlil etish lozim. Olimlar hamda mutaxassislarning ta'kidlashlaricha, sog'lom turmush tarzining beshta asosiy sharti bo'lib, bular eng avvalo to'g'ri ovqatlanish, Jismoniy faollik, zararli odatlardan saqlanish, mehnat qilish va faol dam olishni to'g'ri tashkillashtirish hamda gigiyenik ko'nikmalarga amal qilishdir. Mana shu shartlarga rioya qilgan kishining salomatligi shubhasiz o'z qo'lida bo'ladi. Lekin ko'pincha bu shartlarga amal qilish yoshlarga ko'pincha erish tuyuladi. Hozirgi kunda ko'pchilik o'rtasida uchrayotgan kasalliklar va bevaqt o'limning asosiy sabablaridan biri oila a'zolarining sog'lom bo'lish uchun o'zlari harakat qilmayotganliklari, hali ham biron bir mo'jizaviy hayot baxsh etuvchi dori yoki shifokor bo'lishiga ishonib, yashayotganliklaridir. Albatta, zamonaviy tibbiyot fani O'zbekistonda ham

rivojlanish ketdi, tibbiyot xodimlari orasida o'zkasbining ustasi bo'lgan oliyjanob insonlar ham ko'p. Lekin agar inson o'z turmush tarzini ongli tashkil etib, kasal bo'lib qolganda ham unga qarshi o'sha shifokor bilan tengma-teng ongli ravishda turmasa, dardni yengish mushkul bo'lishini bugun ko'pchilik yaxshi biladi. Lekin buni tushinmaydigan tushunsa ham ko'proq amal qilmaydiganlar yo'q emas. Sog'liq hamma uchun muhim omil hisoblanadi. Buni vaqtida qadriga yetish hamda asrab avaylash kerak. Sog'liq bo'lmasa yashada ma'no-mazmun qolmaydi. Hech narsa ta'timaydi. Kelajak avlod uchun ham sog'lom bo'lishlik kerak. Tibbiy xizmatlardan foydalanish, o'ziga e'tiborli bo'lish, gigiyenik jihatdan toza va shunga harakat qilishlikning foydasi bo'lsa bordir lekin zarracha ham zarari yo'q inson tanasi uchun. To'g'ri turmush tarzi har bir oila nafaqat yoshlar balki barcha uchun birdek kerak. barqarorlashtirishga olib keladi. Qiz bolaning sog'lom bo'lishi bu muhim masala hisoblanadi. Sababi undan avlod yaraladi. Bola, uning sog'ligi uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ona qanchalik sog'lom va baquvvat bo'lsa, undan yaralgan bola ham huddi shunday bo'ladi. Buni yosh onalar ayniqsa, xomlador ayollar tushinishlari kerak, hamda o'zlariga e'tiborni kuchaytirishlari kerak. Bunday vaqtda oila a'zolari, ko'proq uning jufti uni tushinishi hamda qo'llab-quvvatlashi unga yordam berishi muhimdir. Avval aytib o'tganimdek munosabatlarda hamda sog'lom turmush tarzda, sog'lom hayotda va oilada oila tashvishi faqat bir kishi uchun yuklanmaydi bu har taraflama bo'ladi. Yoshlarni qo'llab-quvvatlash, ularga to'g'ri yo'l ko'rsatish har bir a'zoning ya'ni tajribaga ega insonning burchi desak adashmaymiz. Oila- muqaddas iftihor sanaladi. Qizlar esa ushbu masalada eng muhim ahamiyat kasb etadigan a'zolardan biri hisoblanadi. Ularning shaxsiy fikrlari, dunyo qarashlari, turmushga bo'lgan ehtiyojlariyu imkonlarini boshidan ko'rib bilib keyin turmush qurishga rozilik berishlik joizdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Inson psixologiyasi va ijtimoiy hayotdagi o'rni.
2. Qizlarning huquq va erkinliklari davlat tomonidan himoyalaniishi(Oila kodeksi)
3. Oila-muqaddas!